

Kollektiv arbejdsret som færøsk særánliggende

English summary

Judge and former vice-president to the Danish labour court, Niels Waage, briefly describes how the development of Danish labour law which inspired the development of Faroese labour law to become an efficient tool of conciliation for the Faroese labour market. With the Home Rule act of 1948 labour law became a Faroese field of special competence which ultimately led to the emergence of legal gaps and uncertainty on the labour market. Cases like Fiskimannaverkfallið 1954 and Merkjamálið 1986 made it clear that there was a critical need for sustainable solutions. In this context Kári á Rógvi was a driving force. He worked with academic and personal diligence, and he together with others ultimately established a private labour court, the so called Fasti Gerðarættur, which in many aspects is inspired by the Old Danish labour court: Den Permanente Voldgiftsret. Judge Waage remembers that Kári á Rógvi at times worried about whether Fasti Gerðarættur was used frequently enough. In Judge Waage's opinion, the best way for the Faroese labour market to cherish the memory of Kári á Rógvi is to support the development and use of Fasti Gerðarættur.

Úrtak

Niels Waage, dómari og fyrrverandi varaforseti í danska Arbejdsretten lýsir danskan arbeidsrætt í søguligum ljósi, og hvussu hann hevur givið íblástur til menningina av føroyska arbeidsrættinum til eitt væl virkandi amboð í dagsins samfelag. Við heimastýrisskipanini frá 1948 gjørdist arbeidsrættur føroyskt málsøki, og við málum sum eitt nú Fiskimannaverkfallinum frá 1954 og Merkjamálinum frá 1986 gjørdist greitt, at tørvur var á tillagingum í føroysku skipanini. Saman við øðrum var Kári á Rógvi við til at stovna privata gerðarættin Fasta Gerðarætt, ið bygdi á somu atlit, sum hin gamli Permanente

---

¹ 1985–2005 Mæglingsmand ved Statens Forligsinstitution. Oktober 1999 – juni 2010 Præsident for Retten i Roskilde. 2005- Næstformand i Arbejdsretten.

Voldgiftsret. Waage dómari minnst, at Kári, sum var ein drívvmegi í hesum høpi, til tíðir stúrði fyri at Fasti Gerðarrættur ikki varð brúktur í nóg stóran mun. Waage dómari endar við at siga, at besti mátin hjá føroyska arbeiðsmarknaðinum at minnst Kára á Rógvi, er við at í verki stuðla víðari menning av Fasta Gerðarrætti.

Introduktion

Jeg mødte første gang Kári á Rógvi i maj 2007, hvor der blev afholdt et nordisk møde for de enkelte landes ligestillingsorganer. Jeg var dengang formand for det danske ligestillingsnævn, og Kári havde en ledende rolle for det tilsvarende færøske organ. Jeg husker tydeligt, at jeg blev fascineret af hans store engagement for emnet og hans karismatiske personlighed. Jeg husker ikke meget om, hvad vi drøftede på mødet, men at han var en fortræffelig mødeleder og meget omsorgsfuld over for sine nordiske gæster. Han arrangerede en prægtig sejltur bl. a. til Nolsø. Og jeg husker tydeligt, at det første Kári sagde til mig, da vi var på tomandshånd var, at han godt vidste, hvem jeg var, og at han havde glædet sig til at takke mig for mit bidrag til etableringen af Fasti Gerðarrættur.

Dette undrede mig. Ja jeg er flov over at nævne, at jeg dengang faktisk ikke anede, hvad Fasti Gerðarrættur var for noget.

Det satte Kári mig så ind i. Det var jo året efter, at Fasti Gerðarrættur var blevet etableret. Jeg forstod at han var hoveddrivkraften bag tilblivelsen af Fasti Gerðarrættur, og at min hjælp havde bestået i, at jeg i en bog, jeg havde skrevet om dansk arbejdsret i 1997 havde omtalt en dansk voldgiftsinstitution, der eksisterede fra år 1900 og til 1910, og som hed den permanente voldgiftsret. Ikke for at prale, men for at dokumentere rigtigheden af min påstand, kan jeg citere, hvad Kári skrev om min bog i sit værk *Felagsverklóg* i 2013:

„Niels Waage Arbejdsretsloven med kommentarer. København 1997:

Bokin er sera góð at sláa upp í at fáa nærri greiðu á ávisum ásetingum. Søguligi parturin, serliga um Den permanenta Voldgiftsret, hevur verið sera týðandi fyri menningina av Fasta Gerðarrætti“.²

Det var alt for venligt skrevet. Jeg skrev meget lidt om den permanente voldgiftsret i min bog. Men det er rigtigt, at Fasti Gerðarrættur minder om den permanente voldgift. Det vil jeg vende tilbage til om et øjeblik.

---

² Kári á Rógvi. *Felagsverklóg - føroyskur kollektivur arbeiðsrættur*. Estra/Vasti 2013. Bls. 15.

Jeg havde fornøjelsen af at møde Kári mange gange siden vores første møde og vi drøftede ofte arbejdsretlige spørgsmål. Jeg var dommer i den danske arbejdsret og interesserede mig for færøske forhold, ikke mindst fordi jeg i mine unge dage boede to år på Færøerne, hvor jeg arbejdede som politifuldmægtig. Faktisk boede jeg i Tórshavn, da Kári blev født på Landssjúkrahúsið i 1973. Så trods aldersforskellen havde Kári og jeg fælles interesser, og vi sås mange gange siden 2007 både her på Færøerne og i Danmark. Vi deltog også i nordiske arbejdsretsmøder sammen. I 2014 var vi bl. a. sammen på Island.

Kári nød stor respekt i danske juridiske kredse. Jeg har en hilsen til mindeseminaret fra professor i arbejdsret ved Københavns universitet, Jens Kristiansen, som Kári jo havde et samarbejde med. Kári havde også venner i den danske arbejdsret og højesteret, og jeg skal også hilse mange gange fra arbejdsrettens formand højesteretsdommer Lene Pagter Kristensen og højesterets præsident Poul Søgaard, som særligt bad mig om at nævne Káris værdifulde bistand under Højesterets besøg på Færøerne i 2012, herunder det glimrende foredrag, som han holdt for Højesteret på Universitetet.

Septemberforliget

Men lad mig vende tilbage til den permanente voldgiftsret. Dens historie startede med det berømte Septemberforlig i 1899, der afsluttede den største arbejdskonflikt i Danmarks historie, den såkaldte stor-lockout. Septemberforliget indeholdt nogle vigtige hovedprincipper, bl.a. om varsling af kollektive kampskridt, pligt for organisationerne til at søge at bringe overenskomststridige forhold til ophør og lønmodtagersidens anerkendelse af arbejdsgiverens ledelsesret. Septemberforliget kom til at danne rammen for udviklingen af den danske og dermed også færøske kollektive arbejdsret op gennem det 20. århundrede. Det afløstes i 1960 af hovedaftalen mellem DA og LO, men hovedprincipperne blev bibeholdt.

Den Permanente Voldgiftsret

Septemberforliget indeholdt en midlertidig bestemmelse om, at spørgsmål om brud på forliget kunne indbringes for Hof- og Stadsretten i København, indtil de kunne „henvises til en permanent Voldgiftsdomstol, over for hvilken der ved Lov er fastsat samme Vidnepligt som overfor Landets almindelige Domstole. Denne Voldgiftsdomstol skal bestå af 7 medlemmer, af hvilke hver af Parterne vælger 3 udenfor vedkommende Organisations Bestyrelse, og Formanden vælges af disse 6 i Forening blandt Landets Jurister.“

Til opfyldelse af denne bestemmelse blev den „Permanente Voldgiftsret“ etableret i begyndelsen af året 1900. Efter en fælles henvendelse fra De Samvirkende Fagforbund (nu LO) og Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening (nu DA) gennemførtes herefter en *lov nr. 57 af 11. april 1900 om vidneførsel for arbejds-voldgiftsretter*:

Loven fandt efter sit indhold anvendelse, når en centralforening af arbejdsgivere og en centralforening af arbejdere indgik overenskomst angående ordning af arbejdsforholdene i industri og håndværk, og det i denne overenskomst var vedtaget, at spørgsmål om overholdelse af overenskomsten skulle afgøres ved voldgift. I et sådant tilfælde kunne det efter loven ved kongelig anordning bestemmes, at vidneførsel til brug ved voldgiftsrettens afgørelser skulle ske efter lovgivningens almindelige regler om vidnepligt mv.

Loven blev fulgt op af en *kongelig anordning nr. 109 af 18. maj 1900*, hvorved Den Permanente Voldgiftsret, der var forudsat etableret i Septemberforliget, blev omfattet af lovens bestemmelser.

Augustudvalget

På trods af indgåelsen af Septemberforliget og etableringen af Den Permanente Voldgiftsret var det danske arbejdsmarked fortsat præget af konflikter i begyndelsen af det 20. århundrede, og i august 1908 blev der nedsat et udvalg, der foruden formanden bestod af 20 medlemmer, 10 fra hver af de to hovedorganisationer Landorganisation i Danmark (Dengang De samvirkende fagforbund) og Dansk Arbejdsgiverforening. Udvalget foreslog oprettelse af en ny fast voldgiftsinstans Den Faste Voldgiftsret, der skulle være mere effektiv end den permanente voldgiftsret havde været.

Den Faste Voldgiftsret

Udvalgets forslag om Den Faste Voldgiftsret blev med ganske få ændringer vedtaget af Rigsdagen og gennemført som lov nr. 81 af 12. april 1910. Den helt afgørende forskel mellem Den Permanente Voldgiftsret og Den Faste Voldgiftsret var, at Den nye Faste Voldgiftsret fik et meget effektivt middel til at håndhæve de kollektive overenskomsten, nemlig boden. Den Faste Voldgiftsret kunne nemlig idømme en part, der overtrådte en kollektiv overenskomst en bod, altså et pengebeløb, der i modsætning til erstatning kunne pålægges, uanset om den krænkede part havde lidt et økonomisk tab eller ej.

Hjemmestyreløven

Det, der skete på Færøerne i 1948, kunne have fået betydning for den geografiske udstrækning af Den Faste Voldgiftsrets kompetence: Færøerne fik sin hjemmestyreordning, der som bekendt indebar, at arbejdsmarkedsforhold, og dermed også den kollektive arbejdsret som juridisk disciplin blev et færøsk særانliggende. Men det færøske hjemmestyre gennemførte ingen lagtingslove eller andet til afløsning af loven om den faste voldgiftsret. Konsekvensen af denne passivitet så vi i 1954, hvor de færøske arbejdsgivere indbragte en strejke gennemført af Føroya Fiskimannafelag for Den Faste Voldgiftsret. Det blev fra arbejderside bl.a. hævdet, at Den Faste Voldgiftsret, der jo var en rent dansk institution uden nogen form for repræsentation fra Færøerne ikke var kompetent, netop da arbejdsret var blevet et færøsk særانliggende. Den faste Voldgiftsret statuerede imidlertid, at loven om Den faste Voldgiftsret fortsat var gældende på Færøerne, da den ikke var blevet ophævet eller ændret for Færøernes vedkommende. Det fremgik af § 13 i lov nr. 137 af 23. marts 1948 om Færøernes hjemmestyre og de færøske fiskere fik virkelig den faste voldgiftsrets instrument til håndhævelse af kollektive overenskomster at føle: En bod på 250.000 kr. I vore dages penge et sted mellem 3 en halv og 4 mio. kr.!

Arbejdsretten

I Danmark fik Den faste Voldgiftsret navneforandring til Arbejdsretten i 1964. Og i 1973 fik vi en ny arbejdsretslov. Den fik betydning for Færøerne. Men det viste sig først i 1986.

Højesterets dom fra 1986

Højesteret fastslog i U 1986.314 H, at 1973-lovens § 25, hvorefter loven ikke gjaldt for Færøerne og Grønland, og som blev gennemført med tilslutning af Færøernes landsstyre, medførte, at hverken arbejdsretsloven eller den ved loven ophævede ældre lovgivning var gældende på Færøerne. Dette indebar umiddelbart, at det er almindelige domstole, dvs. Færøernes ret, Østre Landsret og Højesteret, der på Færøerne er kompetente til at afgøre de kollektivarbejdsretlige tvister, der i Danmark behandles af Arbejdsretten og faglige voldgiftsretter, medmindre overenskomstparterne vedtager voldgiftsbehandling.

I U 1986.314 H indeholdt overenskomsten en voldgiftsbestemmelse, og et flertal i Højesteret fandt, at sagen i medfør af denne bestemmelse skulle henvises til behandling ved faglig voldgift. En dissenterende dommer fandt, at voldgiftsbestemmelsen burde fortolkes restriktivt, og stemte derfor for, at sagen blev hjemvist til behandling ved Færøernes ret.

Fasti Gerðarrættur

Kári fortalte mig, at der efter at Højesteret i 1986 havde fastslået, at arbejdsretsloven ikke gælder for Færøerne, var der bestræbelser på at få etableret et organ på Færøerne, der kunne behandle sager, som i Danmark henhører under Arbejdsretten eller andre arbejdsretlige instanser. Behovet for et sådant organ havde vist sig, fordi en række konflikter bl.a. om lovligheden af kollektive kampskridt ikke var blevet løst tilfredsstillende. F.eks. var sager om kampskridt fra lønmodtagerside blevet genstand for fagedretlig behandling med efterfølgende justifikationssager, hvilket lønmodtagerorganisationerne havde protesteret imod. Og det var disse bestræbelser, der med Kári som hoveddrivkraft førte til etableringen af Fasti Gerðarrættur, og som nok kan sammenlignes med Arbejdsretten i Danmark, men som nok minder mere om Den Permanente Voldgiftsret, navnlig på det helt afgørende punkt, at Fasti Gerðarrættur ikke har kompetence til at idømme bod (med mindre begge parter er enige herom). Men der er også andre lighedspunkter:

Ligesom Den Permanente Voldgiftsret i Danmark er Fasti Gerðarrættur et privat institut, men som Den Permanent Voldgiftsret fik statsmagtens anerkendelse (bl.a. gennem lovbestemmelsen om, at forklaringer afgivet for denne instans blev afgivet under vidnepligt), er Fasti Gerðarrættur særlige betydning fastslået gennem en lagtingslov om sager ved Fasti Gerðarrættur (nr. 21 af 11. april 2006). Heraf fremgår bl.a., at de almindelige domstole bistår med vidneafhøring og fuldbyrdelse af voldgiftsrettens afgørelser.

Jeg drillede Kári med, at Højesterets dom fra 1986 bragte færøsk arbejdsret tilbage til tiden før Septemberforliget i 1899, og at Fasti Gerðarrættur bragte Færøerne frem til år 1900, hvor Den Permanente Voldgiftsret blev etableret.

Men det var bare drilleri. Fasti Gerðarrættur har efter min opfattelse betydet en meget tiltrængt modernisering af færøsk kollektiv arbejdsret og navnlig, at hjemmestyrelovens intentioner om at gøre kollektiv arbejdsret til et færøsk særanliggende nu også er blevet tilgodeset i praksis. Dette var nok også Káris hovedformål med det store arbejde, han lagde i etableringen og driften af Fasta Gerðarrætti.

Kári udtrykte somme tider en vis bekymring for, om Fasti Gerðarrættur blev anvendt tit nok, og efter min mening kan det færøske arbejdsmarked ikke bidrage bedre til at sikre Káris minde end ved at bakke op om Fasti Gerðarrættur i fremtiden.